

УДК 658.1:330.322:5196

РЕЙТИНГОВЕ ОЦІНЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

І. Паславська, М. Мельниченко

*Львівський національний університет імені Івана Франка
79000, м.Львів, вул.Університетська,1*

Дана стаття присвячена методам здійснення оцінки інвестиційного клімату на макрорівні. Розглянуто особливості їх застосування та поетапність розрахунку інтегральних оцінок інвестиційного клімату. Обґрунтовано доцільність застосування економіко-математичного інструментарію при прийнятті інвестиційних рішень. Проведено оцінювання інвестиційного клімату регіонів України за вхідними індикаторами.

Ключові слова: інвестиційний клімат, інвестиційна привабливість, рейтинг.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку економіки України виникла об'єктивна необхідність активізації інвестиційної діяльності, бо саме вона є вирішальною ланкою всієї економічної політики держави, яка забезпечує стабільне економічне зростання, приріст соціального ефекту, збалансованість макроструктури тощо. Значна територіальна диференціація природних, економічних та соціальних умов зумовила значні територіальні відмінності у структурі, механізмах й активності інвестиційної діяльності в регіонах України.

До головних причин, які зумовлюють зниження інвестиційної активності по регіонах та невисоку інвестиційну привабливість, належать [2]:

- надмірний податковий та адміністративний тиск на підприємницькі структури;
- недостатній рівень розвитку ринкових інститутів - корпоративного сектора, ринку цінних паперів, ринку землі, ринку нерухомості;
- низька конкурентоздатність багатьох українських товарів;
- недостатня інтегрованість у світову економіку;
- відсутність чіткої інвестиційної політики з відповідними механізмами реалізації на державному та місцевому рівнях;
- нестача оперативної інформації і внаслідок цього зменшення ефективності співпраці між суб'єктами ринку;
- інертність місцевої влади при залученні інвестицій, відсутність стимулів і механізмів для залучення інвестицій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Існує велика кількість методів оцінювання інвестиційної привабливості регіонів в межах однієї держави, які здебільшого різняться набором оцінюючих показників та методами інтегрування, хоча перелік показників є дуже близьким.

Серед вітчизняних методів відомими є: методика оцінювання інвестиційної привабливості І.Бланка, методика обчислення інвестиційного рейтингу Інституту

Реформ, Методика оцінки інвестиційного клімату Ради по вивченню продуктивних сил НАН України, методика оцінювання мезорівневої інвестиційної привабливості О.Ястремської, І.Медведева.

Перевагами цих методів є:

1. Методика оцінювання інвестиційної привабливості І.Бланка:

- залежно від групи інвестиційної привабливості враховує рекомендації, які диференційовані по макрогалузевих напрямках інвестування;
- визначення кількісного взаємозв'язку інтегрального показника інвестиційної привабливості з ефективністю інвестицій.

2. Методика обчислення інвестиційного рейтингу Інституту Реформ:

- реалізація методики на практиці (постійний моніторинг та порівняльний аналіз результатів);

- показники оцінювання статистичним методом;

- паралельно з рейтинговою оцінкою подаються експертні оцінки інвестиційного клімату регіонів;

- визначення кореляційного зв'язку між інвестиційною активністю та результатами рейтингової оцінки.

3. Методика оцінки інвестиційного клімату Ради по вивченню продуктивних сил НАН України:

- позиціонування областей України за кожним показником, що надає ширші можливості різним типам інвестицій простежувати і орієнтуватися на свій набір факторів.

4. Методика оцінювання мезорівневої інвестиційної привабливості О.Ястремської, І.Медведева:

- передбачає уточнення показників оцінки в умовах швидкозмінного трансформаційного процесу;

- обґрунтування показників за допомогою математичних методів;

- за допомогою факторного аналізу встановлено навантажувальні характеристики кожного з показників оцінки;

- проведення кластеризації регіонів за складом інвестиційної привабливості.

Серед недоліків цих методів слід виділити такі:

- відсутні будь які спроби оцінки інвестиційного клімату для різних типів капіталу, інвесторів, галузей;

- відсутність прогностичних оцінок щодо стану інвестиційного клімату, навіть будь-яких спроб здійснити перехід від констатації поточного стану справ до прогнозування;

- використання показників в абсолютному вимірі, що є некоректним для міжрегіональних порівнянь;

- вагові коефіцієнти при розрахунку інтегрального рейтингового балу розраховані на основі експертних оцінок, що є дещо суб'єктивним, а також не враховано, що вагові коефіцієнти для різних груп інвесторів є різними, а також вони змінюються з розвитком суспільно-економічних відносин;

- відсутність об'єктивного критерію достовірності, що ставить під сумнів адекватність результатів.

У підсумку застосування більшості із згаданих методів, по-перше, вимагає проведення ряду трудомістких і дорогих експертних процедур і, по-друге, не дає можливості переконатися в адекватності отриманих результатів через відсутність

“вбудованого” у метод об’єктивного критерію достовірності. В результаті інвестиційні рейтинги позбавлені об’єктивної оцінки інвестиційної ситуації в регіонах України. Ефективність будь-якого методу оцінювання інвестиційного клімату характеризують високі значення коефіцієнта кореляції при перевірці адекватності результатів загального рейтингу інвестиційного клімату регіонів обсягам здійснених інвестицій.

Мета статті. Проаналізувати сутність поняття інвестиційний клімат країни та регіону, а також методичні підходи до його оцінювання. Дослідити інвестиційну привабливість західного регіону України.

Виклад основного матеріалу. При оцінюванні інвестиційного клімату ми використовували метод, який складається з таких етапів [1]:

1. Визначення загальних складових чи груп показників (фактори, критерії) оцінки інвестиційного клімату регіону з використанням принципів відбору показників, які базуються на застосуванні теорії систем, а саме: принципи необхідного розмаїття, мінімальної достатності і цільової орієнтації факторів.

2. У кожній групі визначають систему аналітичних показників, як статичних, так і динамічних, що деталізують окремі аспекти дії загальної групи. Добір більшості факторів здійснений на основі якісного аналізу. Теоретично число показників для оцінювання інвестиційного клімату регіону є необмеженим. Отже, у кожній групі формується матриця показників :

$$X = \begin{bmatrix} x_{11} \dots x_{1j} \dots x_{1n} \\ x_{21} \dots x_{2j} \dots x_{2n} \\ \dots \\ x_{j1} \dots x_{jj} \dots x_{jn} \\ \dots \\ x_{m1} \dots x_{mj} \dots x_{mn} \end{bmatrix},$$

де n – кількість показників ($j = \overline{1, n}$); m – кількість об’єктів аналізу ($i = \overline{1, m}$); x_{ij} – значення j -го показника, що характеризує стан i -го об’єкта.

3. За кожним з показників здійснюють оцінювання досліджуваних об’єктів на основі офіційних статистичних даних.

4. За допомогою коефіцієнта варіації зі списку показників виключають ті, які не впливають на інвестиційний клімат регіону:

$$V_j = S_j / \overline{x_j}, \text{ де } \overline{x_j} = \frac{1}{m} \sum_{i=1}^m x_{i,j}; S_j = \left[\frac{1}{m} \sum_{i=1}^m (x_{i,j} - \overline{x_j})^2 \right]^{1/2}.$$

Далі по кожному j -му показнику перевіряють нерівність $V_j < e$, де e – гранична величина, яка дорівнює 0,05. Якщо значення $V_j < 0,05$, то показники вважають квазіпостійними і виключають з подальшого розгляду.

5. З метою наступного інтегрування показників у зведені необхідно використати метод стандартизації показників, за допомогою якого приводять обрану для аналізу

сукупність до порівняльного вигляду, адже вони, як правило, мають різну розмірність.

$$X_{ij}^I = \frac{X_{ij}}{X_{m+1j}} \quad (1) \quad \text{або} \quad X_{ij}^I = \frac{X_{m+1j}}{X_{ij}} \quad (2)$$

де $i = \overline{1, m}$; $j = \overline{1, n}$, X_{m+1j} – j -ий показник еталонного регіону (еталон –

це регіон з найкращим значенням показника з досліджуваної сукупності). При цьому формулу (1) використовують, коли еталоном є максимальне значення, а формулу (2) – мінімальне.

6. Експериментальним шляхом визначають вагу груп показників стосовно загального інвестиційного клімату, а також окремих показників у кожній групі.

Вагу показників можна визначити на основі аналізу факторної структури, що включає дослідження значень факторних навантажень показників чи їх груп. Наприклад, за допомогою аналізу коефіцієнтів парної кореляції між кожним приватним показником (чи групою) та загальним обсягом інвестицій в регіоні.

Також, можна використати коефіцієнт ієрархії (3) для встановлення важливості показників:

$$w_j = \frac{V_j}{\sum_{j=1}^n V_j}, \quad (3)$$

де n – кількість показників.

7. При умові врахування рангових чи вагових значень кожного показника (стандартизованого) і кожної групи у подальших обчисленнях використовують формулу (4):

$$X_i = \sum_{j=1}^n k_j X_{ij}^I, \quad (4)$$

де k_j – вага j -го стандартизованого показника $\sum_{j=1}^n k_j = 1$.

8. Отриману оцінку можна також коригувати з урахуванням динаміки, тенденцій зміни показників та похибок статистичних спостережень.

9. Присвоєння рейтингу регіонів за вхідним індикатором оцінювання інвестиційного клімату.

Регіону із найменшою сумою балів присвоюємо перше місце. Найменша кількість балів свідчить про те, що регіон знаходиться найближче до еталону.

При проведенні оцінювання інвестиційного клімату західного регіону України ми використовували статистичну інформацію щодо соціально-економічного становища Волинської, Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Рівненської, Тернопільської та Чернівецької областей за 2010-2011 роки. У результаті проведеного аналізу та розрахунків ми виділили такі шість груп показників, які, на

наш погляд, найбільшою мірою характеризують інвестиційну привабливість областей (див. табл. 2):
 соціально-політичний стан;
 економічне середовище;
 розвиток інфраструктури та інституційне забезпечення;
 якість людського потенціалу;
 екологічна ситуація.

Таблиця 1

Складові оцінки інвестиційного клімату за вхідними індикаторами

Соціально-політичний стан													
	Рівень безробіття за методологією МОП, % до економічно активного населення	Середня номінальна заробітна плата у середньому на одного штатного працівника, грн	Середньомісячна заробітна плата у % до прожиткового мінімуму для працездатних осіб	Смертність населення на 1000 осіб	Темпи зростання злочинності, %	Стандартизовані величини						Сума	Рейтинг
						Рівень безробіття за методологією МОП, % до економічно активного	Середня номінальна заробітна плата у середньому на одного штатного працівника, грн	Середньомісячна заробітна плата у % до прожиткового мінімуму для працездатних осіб	Смертність населення на 1000 осіб	Темпи зростання злочинності, %			
Волинська	8,9	1994	183,5	13,3	107	0,95506	0,88873	0,86312	0,902	0,965	4,57443	4	
Закарпатська	10,1	2069	200,2	12	119	0,84158	0,92216	0,94167	1	0,864	4,56929	5	
Івано-Франківська	8,9	2213	209	12,1	104	0,95506	0,98634	0,98307	0,992	0,99	4,90657	1	
Львівська	8,5	2243,64	210,1	12,3	124	1	1	0,98824	0,976	0,827	4,79088	2	
Рівненська	11,6	2211	212,6	12,3	106	0,73276	0,98545	1	0,976	0,971	4,66455	3	
Тернопільська	11,6	1870,57	179,9	13,7	103	0,73276	0,83372	0,84619	0,876	1	4,28858	7	
Чернівецька	9,4	1985	192,2	12,4	113	0,90426	0,88472	0,90405	0,968	0,908	4,56889	6	
Еталон	8,5	2243,64	212,6	12	103								
Економічне середовище													
	Валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу, грн	Обсяг експорту послуг на душу населення, дол.	Обсяг експорту товарів на душу населення, дол.	Обсяг реалізованої промислової продукції на душу населення, тис грн	Валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу, грн	Стандартизовані величини						Сума	Рейтинг
						Валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу, грн	Обсяг експорту послуг на душу населення, дол.	Обсяг експорту товарів на душу населення, дол.	Обсяг реалізованої промислової продукції на душу населення, тис грн				
Волинська	11796	31,92	623,56	9,47	0,83701	0,384	0,5566	0,58893	2,37	5			
Закарпатська	10081	54,27	1120,25	6,63	0,71532	0,6529	1	0,41231	2,78	4			
Івано-Франківська	12485	62,1	682,71	16,08	0,8859	0,7471	0,6094	1	3,24	1			
Львівська	14093	53,29	472,35	11,81	1	0,6411	0,4216	0,73445	2,8	3			
Рівненська	11699	83,12	471,24	12,09	0,83013	1	0,4207	0,75187	3	2			
Тернопільська	10240	7,84	222,67	6,6	0,7266	0,0943	0,1988	0,41045	1,43	6			
Чернівецька	9383	7,41	151,06	3,74	0,66579	0,0891	0,1348	0,23259	1,12	7			
Еталон	14093	83,12	1120,25	16,08									

Споживчий потенціал																
	Грошові доходи населення у розрахунку на одну особу, грн	Середня номінальна заробітна плата у середньому на одного платного працівника, грн	Грошові витрати та заощадження у розрахунку на одну особу, грн	Житловий фонд у середньому на одного жителя, м ² загальної площі	Розарбійний товарооборот на душу населення, грн	Стандартизовані величини					Сума	Рейтинг				
						Грошові доходи населення у розрахунку на одну особу, грн	Середня номінальна заробітна плата у середньому на одного жителя, м ² загальної площі	Грошові доходи та заощадження у розрахунку на одну особу, грн	Житловий фонд у середньому на одного жителя, м ² загальної площі	Розарбійний товарооборот на душу населення, грн						
Волинська	5294	1994	6161,24	20,5	962,78	0,95147	0,88873	0,90501	0,86864	0,91428	4,5281	3				
Закарпатська	5564	2069	5436,1	22,6	838,54	1	0,92216	0,7985	0,95763	0,7963	4,4746	5				
Івано-Франківська	4989,5	2213	6029,13	23,6	1053,05	0,89675	0,98634	0,88561	1	1	4,7687	1				
Львівська	5251	2243,64	6405,08	21,2	892,44	0,94375	1	0,94083	0,89831	0,84748	4,6304	2				
Рівненська	5010	2211	6131,02	21,1	838,78	0,90043	0,98545	0,90057	0,89407	0,79652	4,4771	4				
Тернопільська	4785,8	1870,57	6807,9	22,9	770,13	0,86014	0,83372	1	0,97034	0,73133	4,3955	6				
Чернівецька	4610,3	1985	5568,9	22,6	723,21	0,82859	0,88472	0,81801	0,95763	0,68678	4,1757	7				
Еталон	5564	2243,64	6807,9	23,6	1053,05											
Розвиток інфраструктури та інституційне забезпечення																
	Кількість загальноосвітніх навчальних закладів на 10000 населення	Введення в експлуатацію житлових будинків, тис. м	Кількість лікарняних ліжок на 10000 населення	Обсяг інвестицій в транспорт та зв'язок на душу населення, грн	Обсяг інвестицій в готелі та ресторани на душу населення, грн	Обсяг інвестицій в освіту на душу населення, грн	Обсяг інвестицій в охорону здоров'я та соціальну допомогу на душу населення, грн	Кількість загальноосвітніх навчальних закладів на 10000 населення	Введення в експлуатацію житлових будинків, тис. м	Кількість лікарняних ліжок на 10000 населення	Обсяг інвестицій в транспорт та зв'язок на душу населення, грн	Обсяг інвестицій в готелі та ресторани на душу населення, грн	Обсяг інвестицій в освіту на душу населення, грн	Обсяг інвестицій в охорону здоров'я та соціальну допомогу на душу населення, грн	Стандартизовані величини	
															Сума	Рейтинг
Волинська	7,85	199,5	83,3	143,2	8,86	24,37	18,41	0,95732	0,276	0,85087	0,15021	0,18197	0,4554	0,38774	3,26	6
Закарпатська	5,75	326,1	80,7	127,4	45,5	23,92	29,58	0,70122	0,4512	0,82431	0,13364	0,93448	0,447	0,623	4,115	3
Івано-Франківська	5,52	580,3	90,6	89,44	34,51	22,68	37,06	0,67317	0,803	0,92543	0,09382	0,70877	0,4238	0,78054	4,409	2
Львівська	5,69	722,7	97,9	953,3	48,69	21,4	47,48	0,6939	1	1	1	1	0,3999	1	6,094	1
Рівненська	6,74	229	91,3	106,7	3,03	38,93	17,94	0,82195	0,3169	0,93258	0,11196	0,06223	0,7275	0,37784	3,351	5
Тернопільська	8,2	289	91,1	62,51	14,31	16,23	3,313	1	0,3999	0,93054	0,06557	0,2939	0,3033	0,06978	3,063	7
Чернівецька	5	217,4	89,5	29,88	25,98	53,51	13,69	0,60976	0,3008	0,9142	0,03134	0,53358	1	0,28833	3,678	4
Еталон	8,2	722,7	97,9	953,3	48,69	53,51	47,48									
Екологічна ситуація																
	Викиди забруднюючих речовин в атмосферу повітря у розрахунку на км ² , т	Викиди діоксиду вуглецю в атмосферне повітря у розрахунку на км ² , т	Лісовідновлення, га на тис. кв. м	Стандартизовані величини				Сума	Рейтинг							
				забруднюючих речовин в атмосферу повітря у розрахунку	Викиди діоксиду вуглецю в атмосферне повітря у розрахунку на	Лісовідновлення, га на тис. кв. м	Сума									
Волинська	2,839696172	64,5385	179,8	0,987223	0,001530899	0,95689	1,94565	2								
Закарпатська	6,83258981	8,60875	187,9	0,4103	0,011476933	1	1,42178	4								
Івано-Франківська	16,14733	567,203	152,9	0,173615	0,000174192	0,81373	0,98752	6								
Львівська	11,14368	1832,09	175,9	0,25157	5,39286E-05	0,93614	1,18776	5								
Рівненська	2,803411982	84,8007	162,7	1	0,001165108	0,86589	1,86705	3								
Тернопільська	4,420169283	4420,17	59,2	0,634232	2,23525E-05	0,31506	0,94932	7								
Чернівецька	5,495862665	0,0988	104,2	0,510095	1	0,55455	2,06465	1								
Еталон	2,803411982	0,0988	187,9													

Якість людського потенціалу												
	Обсяг інвестицій в освіту на душу населення, грн	Частка студентів вищих навчальних закладів 1-2 рівня акредитації серед населення регіону	Частка студентів вищих навчальних закладів 3-4 рівня акредитації серед населення регіону	Кількість науковців на 100000 осіб	Кількість докторів наук в економічній області, на 100000 осіб	Стандартизовані величини						
						Обсяг інвестицій в освіту на душу населення, грн	Частка студентів вищих навчальних закладів 1-2 рівня акредитації серед населення	Частка студентів вищих навчальних закладів 3-4 рівня акредитації серед населення	Кількість науковців на 100000 осіб	Кількість докторів наук в економічній області, на 100000 осіб	Сума	Рейтинг
Волинська	24,37	1,17	1,81	28,25	7,61	0,45543	0,81818	0,3952	0,17629	0,20496	2,05005	6
Закарпатська	23,92	0,71	1,35	44,173	11,7	0,44702	0,4965	0,29476	0,27565	0,31511	1,82904	7
Івано-Франківська	22,68	1,05	2,91	55,37	16,3	0,42385	0,73427	0,63537	0,34552	0,439	2,578	4
Львівська	21,4	1,27	3,81	160,25	37,13	0,39993	0,88811	0,83188	1	1	4,11991	1
Рівненська	38,93	1,22	2,6	17,96	7,55	0,72753	0,85315	0,56769	0,11207	0,20334	2,46377	5
Тернопільська	16,23	1,06	4,58	26,32	23,77	0,30331	0,74126	1	0,16424	0,64018	2,84899	3
Чернівецька	53,51	1,43	2,59	114,84	19,18	1	1	0,5655	0,71663	0,51656	3,7987	2
Еталон	53,51	1,43	4,58	160,25	37,13							

У результаті проведених розрахунків ми отримали результати рейтингового оцінювання, які приведені у табл. 2.

Таблиця 2

Рейтинг інвестиційного клімату за вхідними індикаторами

	Рейтинг за вхідними індикаторами, які характеризують інвестиційні умови													
	Соціально-політичний стан		Економічне середовище		Споживчий потенціал		Розвиток інфраструктури		Якість людського потенціалу		Екологічна ситуація		Вхідний індикатор	Загальний рейтинг за вхідними індикаторами
	бал	рейтинг	бал	рейтинг	бал	рейтинг	бал	рейтинг	бал	рейтинг	бал	рейтинг		
Волинська	4,574	4	2,3666	5	4,5281	3	3,2596	6	2,05	6	1,9456	2	18,72444	6
Закарпатська	4,569	5	2,7805	4	4,4746	5	4,1149	3	1,829	7	1,4218	4	19,19013	5
Івано-Франківська	4,907	1	3,2424	1	4,7687	1	4,4085	2	2,578	4	0,9875	6	20,89177	2
Львівська	4,791	2	2,7972	3	4,6304	2	6,0938	1	4,1199	1	1,1878	5	23,61997	1
Рівненська	4,665	3	3,0027	2	4,4771	4	3,351	5	2,4638	5	1,8671	3	19,82604	3
Тернопільська	4,289	7	1,4301	6	4,3955	6	3,063	7	2,849	3	0,9493	7	16,97554	7
Чернівецька	4,569	6	1,1224	7	4,1757	7	3,678	4	3,7987	2	2,0646	1	19,40836	4

Соціально-політичний стан як компонента вхідного індикатора оцінки умов інвестиційного клімату є найбільш сприятливим для Івано-Франківської області, а найменш сприятливим для Тернопільської області. Найвищий рівень економічного розвитку та соціального потенціалу за рейтингом у Івано-Франківській області, найнижчий у Чернівецькій. За розвитком інфраструктури та якістю людського потенціалу лідером є Львівська область.

Екологічна ситуація є найбільш сприятлива для Чернівецької області.

У загальному рейтингу інвестиційної привабливості за вхідними індикаторами лідером є Львівська область.

Висновки. Результати рейтингової оцінки дають цілісну багатоаспектну картину формування та використання інвестиційного клімату в розрізі окремих регіонів України, можливість повніше оцінити вплив на формування інвестиційного клімату різноманітних чинників по кожному регіону окремо, здійснити класифікацію

регіонів за рівнем інвестиційного клімату та складовими, які його формують, а також є передумовою визначення пріоритетів регіональних політик щодо покращення сприятливості інвестиційного середовища та побудови інвестиційних моделей регіонального розвитку.

1. Мельник М.І. Інвестиційний клімат регіону: теоретичні та прикладні засади дослідження. – Львів, 2005. – С. 9–170.
2. Пахомов Ю.М., Лук'яненко Д.Г., Губський Б.В. Національні економіки в глобальному конкурентному середовищі. – К.:Україна, 2006. – С.90–183.
3. <http://www.ukrstat.gov.ua/> – Держкомстат України.

РЕЙТИНГОВОЕ ОЦЕНИВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОГО КЛИМАТА РЕГИОНОВ УКРАИНЫ

И. Паславская, М. Мельниченко

*Львовский национальный университет имени Ивана Франка
79000, г.Львов, ул.Университетская, 1*

Данная статья посвящена методам осуществления оценки инвестиционного климата на макроуровне. Рассмотрены особенности их применения и поэтапность расчета интегральных оценок инвестиционного климата. Обоснована целесообразность применения экономико-математического инструментария при принятии инвестиционных решений. Проведено оценивания инвестиционного климата регионов Украины по входным индикаторами.

Ключевые слова: инвестиционный климат, инвестиционная привлекательность, рейтинг.

RATING EVALUATION OF UKRAINE REGIONS INVESTMENT CLIMATE

I. Paslavska, M. Melnychenko

Ivan Franko National University of Lviv, Universytetska st., 1. Lviv, Ukraine, UA-79000

This article is sanctified to the methods of realization of estimation of investment climate on a macrolevel. The features of their application and stage-by-stage calculation of integral estimations of investment climate are considered. Expediency of application of economic-mathematical tool is reasonable at the acceptance of investment decisions. An evaluation of the investment climate regions of Ukraine by input indicators is done.

Keywords: investment climate, investment attractiveness, rating.